

TARTU ÜLIKOOL

Pärnu kolledž

Sotsiaaltöö korralduse osakond

Kätlyn Podiradt

**ROMADE SOTSIAALNE KOHANEMINE
EESTI KULTUURIRUUMI VALGA LINNA
NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: Liina Käär, MA

Pärnu 2024

Soovitan suunata kaitsmisele

(allkirjastatud digitaalselt)

Liina Käär

Kaitsmisele lubatud

TÜ Pärnu kolledži programmijuht

(allkirjastatud digitaalselt)

Monika Kumm

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

(allkirjastatud digitaalselt)

Kätlyn Podiradt

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Teoreetiline ülevaade romade toimetulekust Euroopa kultuuriruumis	6
1.1. Ülevaade romade ajaloost ja kultuurist	6
1.2. Romade diskrimineerimine Euroopas	8
1.3. Romade toimetulek ja sellega seotud probleemid	10
2. Empiiriline uuring romade sotsiaalsest toimetulekust Valga linnas	13
2.1. Romad ja nende kogukond Eestis	13
2.2. Uuringu meetoodika ja valim	16
2.3. Uurimistulemuste analüüs	19
2.3.1. Romade toimetulek igapäevaeluga	19
2.3.2. Romade positsioon ühiskonnas	24
2.4. Arutelu ja järeldused	26
Kokkuvõte	30
Viidatud allikad	32
Lisad	37
Lisa 1. Intervjuu kava Valga romadega	38
Lisa 2. Intervjuu kava sotsiaaltöötajatega	41
Summary	42

SISSEJUHATUS

Tänapäeva romade kultuuriline eripära põhjustab nende sotsiaalset tõrjutust ja probleeme sotsiaalse toimetulekuga Euroopa ühiskonnas. Romad moodustavad Euroopas suurima etnilise vähemuse. Nende kogukonnad koosnevad alamstruktureeritud ja heterogeensetest populatsioonidest. Romasid iseloomustab kultuuriline, ajalooline ning keeleline eripära (Font-Porterias *et al.*, 2019, lk 1). Sotsiaalsed ja poliitilised tegurid on olnud takistuseks, et romasid loendada, aga arvatakse, et Euroopas elab ligikaudu 10 miljonit roma (Martinež-Cruž *et al.*, 2016, lk 937).

Eestis elavate romade seas tehtud uuring näitab, et romadesse suhtutakse halvasti nende töö või madala sissetuleku tõttu. Suur osa romadest on kokku puutunud sallimatusega, ning neil ei ole usku, et suudavad Eesti ühiskonda sulanduda (Karabeškin & Derman, 2018, lk 13). Euroopa romad kogevad igapäevaelus rassismi, diskrimineerimist ja tõrjutust (European Union Agency for Fundamental Rights, 2022, lk 1). Näiteks eluaset otsides, tehakse neile etteheiteid ja näidatakse vaenulikkust nahavärvi, päritolu, religiooni, seksuaalse sättumuse ja keelelise väljenduse tõttu (European Union Agency for Fundamental Rights, 2022, lk 67). Euroopa nõukogu on välja öelnud, et romade vihkamine ja eelarvamused nende suhtes on reaalsus (Cisneros-Kostic *et al.*, 2020, lk 1). Lisaks on romade murekoht vaesus. Slovakkias elab enamus romasid vaesemates oludes kui suur osa ülejäänud elanikkonnast (Rusnakova *et al.*, 2015, lk 2723).

Antud lõputöö uurimisprobleemiks on asjaolu, et tänapäeva romade kultuuriline eripära põhjustab nende sotsiaalset tõrjutust ja probleeme toimetulekuga Euroopa ühiskonnas.

Eesmärk on välja selgitada romade toimetulek igapäevaeluga Valga linnas ning uurimustulemuste põhjal teha ettepanekuid Valga Vallavalitsusele romade toetamiseks lähtudes nende etnilisest eripärast.

Uurimisküsimusteks on:

- Kuidas hindavad romade staatust ja toimetulekut Valga erinevad sotsiaalvaldkonna spetsialistid?
- Kuidas hindavad romad enda sotsiaalse toimetulekut Valga linnas?

Lõputöö koosneb kahest osast, millest esimeses antakse kirjandusallikatel tuginev teooria romade ajaloost ja kultuurist. Veel tuuakse välja probleemid, millega romad Euroopas igapäevaselt kokku puutuvad. Kirjandusallikate leidmiseks kasutati pealmselt Google Scholar andmebaasi. Teises osas kirjeldab töö autor romasid Eestis, kirjeldab läbiviidud uuringu metoodikat ning toob välja uuringu tulemused, arutleb saadud tulemuste üle, teeb järeldused ning ettepanekud romade paremaks toetamiseks Valga Vallavalitsusele.

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE ROMADE TOMETULEKUST EUROOPA KULTUURIRUUMIS

1.1. Ülevaade romade ajaloo ja kultuurist

Roma rahvusest on palju räägitud, kuid Eestis on selle palju diskrimineeritud rahvuse kohta väga vähe uuritud. Euroopas on romade ajalugu uuritud, kuid enamasti on tuginetud keeleteaduslikele uuringutele.

Ajaloolised tõendid viitavad, et romade juured on pärit Põhja-Indiast ja nad lahkusid sealt umbes 8. sajandil, ning liikusid kõikjale Euroopasse (Macuga, 2016, lk 73). Nende rändeteed viisid läbi Balkani ja Pärsia (Martínez-Cruz *et al.*, 2016, lk 937). Roma rahvusel on olnud ebakindel positsioon rände algsetest aegadest. Arvatakse, et nad elasid pärismaalastest eraldi ning olid orjastatud Rumeenias (Molnar, 2023, lk 1016).

Teadlaste väitel on 500 aastane romade orjus kaasa aidanud selle rahvuse kultuurilise identiteedi ja roma keele säilimisele Rumeenias. Romad kuulusid peremeestele, ning nende staatus oli tihti seotud nende omanikega ja neid kasutati ära võõra töäjõuna, ning sunniti orjatööle. (Furtună, 2020, lk 200). Moldaavias elas 19. sajandil pea 250 000 roma, kes töötasid orjadena enda peremehe alluvuses. Oli romasid, kes tegelesid rändkauplemisega, mida olid nende esivanemad teinud juba üle nelja sajandi. (Chiriac, 2019, lk 30).

Romad olid teise maailmasõja aja genotsiidi ohvrid. Enne teist maailmasõda olid romad jaotatud Eestis kolme rühma, neid rühmasid sidus omavahel ränne ja abielud. Antud rühmadest suurim oli Läti romade rühm. Laiuse romad jõudsid Eestisse arvatavasti enne teisi rühmitusi, kes kõik pärinesid Rootsist (Roht-Yulmaz, 2023, lk 127) Eesti ajaloos on enamasti räägitud Laiuse romadest, nad olid enim lõimunud Eesti rahvaga (Roht-Yulmaz, 2023, lk 127). Romade kogukondi, kes saabusid Eestisse enne ja peale teist maailmasõda

olid erinevad. Eesti romasid nimetati nõukogude ajal immigrantideks ja seetõttu ei peetud neid traditsiooniliseks Eesti vähemuseks (Roht-Yilmaz, 2023, lk 134). Eestis sajandeid elanud romad on kannatanud negatiivse kinnistunud arusaama all, samuti on nad läbi sajandite jäänud Eestis nähtamatuks. Romad kannatavad endiselt diskrimineerimise all ja paljud romade kogukonnad on haavatavas positsioonis (Roht-Yilmaz, 2023, lk 133).

Romade seas peetakse traditsioone väga oluliseks. Näiteks Rumeenias on romadel tavaks, et kui keegi kogukonnast otsustab tööle asuda, omandada haridust koolis, või teha midagi muud, mis erineb traditsioonidest või romade kogukonna ootustest, võib teda ohustada välja heitmine kogukonnast, tõrjutus, häbimärgistamine või karistamine (Ciaian & Kancs, 2016, lk 39). Romalikkus käib romadega kaasas kogu elu, nad peavad seda austama ja hoidma. Romalikkusel on põhimõtted, mida peab iga roma järgima, nendeks on näiteks roma kohus, Valahhi keel, ristimine, suhted, laul, riietus, tants, ilma nendeta ei saaks romad säilitada seda, kes nad on (Kozubik *et al.*, 2015, lk 411).

18. sajandi teisel poolel olid romade juhid vajdad, aja jooksul valisid suuremad kogukonnad oma seast reeved, kes haarasid võimu ja suutsid oma kogukonna üle valitseda. Reeved omasid sotsiaalset ja majandusliku võimu, ning tegelesid sageli liigkasuvõtmisega. Sotsiaalset madalaim klass olid degasaded. (Kozubik *et al.*, 2020, lk 10). Roma kultuuris on tava, et kogu pere vastutab igasuguse tegevuse eest. Kui roma paneb toime kuriteo ja peab kandma karistust, siis perekonna siseselt otsustatakse, et kes selle süüteo eest vastutab. Seega tihti osutub süüdlaseks see, kelle karistus on kõige väiksem või toob kõige vähem tagajärgi (Jakoubek, 2018, lk 312) Traditsioonilises roma perekonnas toimib meeskonna põhimõte, mille kohaselt üksiku roma süütegu on kogu pere süü (Jakoubek, 2018, lk 312).

Varajane abielu on põlvkondade kaupa juurdunud romade traditsioonides. Noorelt abielluvat tüdrukut tahetakse läbi selle traditsiooni kaitsta ja säilitada tüdruku puhtus (Velentza, 2020, lk 52) See tava aga võib mõjuda negatiivselt roma laste haridusteed ja toob kaasa kõrgema koolist välja langemise võimaluse (Velentza, 2020, lk 52). Varajase abielu eesmärk on säilitada isa võimu, mis on traditsioonilises kogukonnas tavaks. Eeldatakse, et tüdruk kuulub ja allub oma abikaasale ja tema perele. See tava säilitab soolise ebavõrdsuse (Velentza, 2020, lk 50). Ukrainas, Kagu-Euroopas, Armeenias,

Gruusias ja Kasahstanis on romade lapsabielud märkimisväärselt kõrgemad kui mujal Euroopas (United Nations Population Fund, 2013, lk 6).

Tüdrukud lubatakse poisi perekonda ära juba 2–3 aastaselt, eeldusega, et nad kihluvad poisiga 12–13 aastaselt. Noor tüdruk jääb poisi perekonda kuni abiellumiseni (Velentza, 2020, lk 40) Tavaliselt sünnitavad noored tüdrukud oma esimese lapse 14–16aastaselt (Velentza, 2020, lk 40). Lapsabielude põhjusteks on ka sotsiaalne tõrjutus, ebavõrdne võimujaoitus, naiste majanduslik sõltuvus, kontroll naiste kehade ja nende seksuaalsuse üle ning vaesus. Serbia romade naised näevad tütre abiellumise puhul võimalust väljuda vaesusest ja anda tütar teise perre, millega kaob perel ära kohustus tüdrikat üleval pidada (Beker *et al.*, 2019, lk 39).

Enamasti on roma traditsioonides tavad, et esmalt antakse võim, õigus ja vabadus meestele ja siis naistele. Montenegros, Makedoonias ja Albaanias tehtud uuringu järgi on romade kogukondades juhtumeid, kus viljatu naine annab loa oma mehel abielluda naisega, kes suudab tuua mehele järglasi. See on tava, mida kogukond väga ei poolda, aga vaatamata olukorrale jäävad mõlemad roma naised perekonda, ning esimene naine hoolitseb mehe uue naise ja lapse eest. Kui aga vallaline roma naine sünnitab lapse, siis annab naise pere lapse adopteerimisele, sest last, kes on kellegi teise veri, nad ei ole nõus kasvatama (Milenkovič, 2018, lk 9).

Roma kogukonnad on läbi sajandeid kandnud endaga kaasas uskumusi ja kultuuri, mis on neid ühendanud. Vaatamata sellele, et romade traditsioonid on neile olnud takistuseks tänapäeva ühiskonda sulandumisel, on jäänud nad vankumatult truuks sellele, mida mõtlesid ja uskusid nende esivanemad.

1.2. Romade diskrimineerimine Euroopas

Euroopa romade suurimad populatsioonid asuvad piirkondades nagu Ungari, Rumeenia, Serbia, Slovakkia, Bulgaaria, Ida- ja Kesk Euroopa. Antud riikides moodustavad romad rahvastikust 7–12% (De Graaf *et al.*, 2016, lk 219). Uuringus, mis viidi läbi Euroopa kaheteistkümmes riigis, selgus, et 2021. aastaks ohustas peaaegu 80% romadest vaesus (European Union Agency for Fundamental Rights, 2021, lk 14). Romad seisavad silmitsi igapäevaselt diskrimineerimisega (European Union Agency for Fundamental Rights,

2022, lk 15). Vaatamata riikidevahelistele pingutustele ei arvestata endiselt romade arvamusega, mis on olnud takistuseks tegeleda romade poliitiliste ja sotsiaalmajanduslike probleemidega. Romade erakondi ei võeta tõsiselt ja neid peetakse ebatõhusateks, kuna roma rahvus on justkui probleemide kandja (Tremlett & McGarry, 2013, lk 8).

Euroopas on riike, kus roma rahvusest emad ei saa lastele sünnitunnistusi, kuna selle määrab ema jõukus ja haridus. Serbias puudub 14% romade lastest sünnitunnistus. Bosnia ja Hertsegoviinas osaleb alushariduses ainult 2% roma lastest ja 98% lastest on kirjaoskamatud. (UNICEF, 2014, lk 5) Roma perekonnad, kes elavad eraldatult Bulgaaria maakohtades, on põlvkondade kaupa kirjaoskamatud, see aga tähendab seda, et vanematel ei ole oskust enda lastele kirjaoskust õpetada (Eurodiaconia, 2021, lk 10). Hispaanias näitavad uuringu tulemused, et 65% lastest jätavad kooli pooleli umbes 12-aastaselt. Roma laste koolist väljalangemine on võrreldes mitte-romade lastega viis korda kõrgem. Samuti püsib koolides romade vastane rassism. (European Roma and Travellers Forum, 2016, lk 5)

Romad liiguvad pidevalt Lääne- ja Ida-Euroopa riikide vahel. Eelkõige otsivad nad paremaid tingimusi töötamiseks, kuid pidev sotsiaalne tõrjutus sunnib romasid vahetama piirkonda. Romad võivad otsida ka paremaid tingimusi, mis on seotud päritolumaale jäänud eakate või halva tervisega pereliikme toetamise või suurperede pärast. Romade kogukondades on liikuvusõrgustikud, mis annavad infot töövõimaluste korral ja toetavad õigusabi küsimustes. Enamasti töötavad romad madala kvalifikatsiooniga ametitel, milleks võib olla põllumajandus, eakate hooldus, teenindussektor. Üheks sissetulekuallikaks on romadel ka kerjamine, mida peetakse nende kogukonnas töövormiks. (Gutiérrez-Sánchez & Macias-León, 2023, lk 167).

Rootsis on endiselt romade suhtes negatiivsed hoiakud, mida tuntakse kui antiziganism ja see omakorda piirab juurdepääsu haridusele, sotsiaalteenustele ja eluasemele. See tõstatab küsimuse, et kas Rootsi on teinud kõik selleks, et romade vastast diskrimineerimist ei oleks (Falck, 2021, lk 376). Hispaanias on romad endiselt ebavõrdses seisus muu elanikkonnaga. Eelkõige puudutab see terviseteenuste kättesaadavust ja üldist mustlasvastasust ehk romofoobiat. Dehumaniseerimise tõttu ei peeta romasid teiste inimestega võrdseks. (Miranda *et al.*, 2019, lk 2).

Romasid on taga kiustatud juba sajandeid. Ajast mil nad saabusid Euroopasse on nende ajalugu muudetud tagakiusamise eesmärgil, neid on riikidest välja saadetud, loodud seaduseid, mis karistaks neid eluviiside ja traditsioonide eest, sunnitud orjusele ja välja näidatud suurt sallimatust. Hispaanias elab ligikaudu 700 000–900 000 romat. Täna ei ole midagi muutunud. Endiselt toimub romade väljasaatmine, elatakse ebasanitaarsetes tingimustes, ebaturvaliselt ja ülerahvastatus eluruumides. (Miranda *et al.*, 2019, lk 2).

Kesk-, Lõuna-, Ida-, Lääne- ja Põhja-Euroopas tehtud uuringu järgi, tunnistavad Euroopa riigid, et romade aitamine ja kaasamine on olnud aeglane. Suurimateks väljakutseteks on olnud eelkõige roma kogukondades vabatahtlike puudus, piiratud oskused romadeni jõudmiseks, romade kogukondade vähene teadlikkus kuidas kogukonnaliikmeid kaasata ja piirangud eelarves, mis on viinud rahastuse probleemideni, ilma milleta ei saa romade poolt väljakäidud ettepanekuid realiseerida. See kõik võib pöörduda sellega, et tekib veel suurem usaldamatus avaliku sektori vastu. Samas toodi välja ka romade poolseid takistusi, näiteks ei meeldi roma kogukondadele vabatahtlike kaasamine nende probleemidesse. (Eurocities, 2017, lk 41)

Romasid on diskrimineeritud läbi sajandite. Nende kultuuriline taust on loonud neile takistusi sulandumaks ülejäänud Euroopa ühiskonnaga. Nad peavad igapäevaselt seisma silmitsi rassismi, solvangute ja tõrjumisega, mis omakorda põhjustab romade massilist rännet Euroopas.

1.3. Romade toimetulek ja sellega seotud probleemid

Euroopas on romade suurimateks takistusteks hariduse omandamine ja töö leidmine. Need probleemid toovad kaasa madala tööhõivemäära ja tõsiasi, et romad sõltuvad sotsiaaltoetustest. Vähene sissetulek aga ei võimalda soodsaid elamistingimusi, mille tulemusel võrreldes muu elanikkonnaga on romadel rohkem tervisekaebusi, lühem eluiga ja suurem imikute suremus. (Bobakova *et al.*, lk 1, 8)

Romade seas leviv näljaprobleem valmistab Euroopas suurt muret. Sotsiaalne tõrjutus, vaesus ja juurdepääs ressurssidele, mis tagaks romadele juurdepääsu kvaliteetsele toidule, on piiratud. See kõik tekitab probleemi, kus roma pered võivad sattuda alatoitumise küüsi.

(European Public Health Alliance, 2018, lk 20) Uuringud on näidanud, et väga paljud romad elavad suhtelises vaesuses (European Public Health Alliance, 2018, lk 2). Rumeenias elab üle poole romadest eraldatud kogukondades, kes seisavad igapäevaselt silmitsi üle rahvastatud majadega, madala infrastruktuuriga, pikkade vahemaadega keskustesse või koolidesse. Lisaks diskrimineerimisele on romadel väga raske leida sotsiaalkorterit. Kuigi 81,19% romadest on olemas perearstid, siis on tervishoiuteenuste kättesaadavus endiselt nende sõnul madal. (Carrera *et al.*, 2019, lk 88)

Poolas tehtud 2022. aasta uuring toob välja väga selgelt, et Ukrainas elavad romad ei usalda mitte-romasid. See näitab romade sotsiaalset ja kultuurilist vajadust sotsialiseeruda omasugustega. (Mirga-Wójtowicz *et al.*, 2022, lk 10) Romasid kajastatakse Ukraina meedias kui ohtu avalikule turvalisusele, varaste ja kurjategijatena. Roma naisi süüdistatakse tihti laste röövimises, vargustes ja kelmustes. (Roma Women's Fund Chiricli, 2018, lk 29).

Väga suureks murekohaks on ka Bulgaarias roma laste turvalisus ja heaolu, kuna 10–17-aastased tüdrukud langevad inimkaubanduse või prostitutsiooni ohvriteks. Üheks põhjuseks miks noored ohtu satuvad on haridustee pooleli jätmine ja halvad suhted vanematega. (D'Arcy & Brodie, 2015, lk 3) Teiseks probleemiks on üle 14-aastaste tüdrukute seksuaalne kuritarvitamine. Noored tüdrukud pannakse paari 40-aastaste meestega, kui vanemate poolt on antud luba, siis ei nähta ka selles kuritegu. (D'Arcy & Brodie, 2015, lk 6).

Euroopa üheteistkümnnes riigis läbiviidud uuringus selgus, et romade kogukondades on väga suur töötusemäär, keskmiselt kümnest seitse pereliiget on töötud, või ei saa töötada. Eesotsas suure töötuse protsendiga on Bulgaaria, järgnevad Ungari ja Ukraina (andmed enne Ukraina sõda). Töötus mõjutab romadel suuresti majanduslikku seisu ja süvendab vaesust (Macías-Aranda & Valls Carol, 2023, lk 13). Albaanias, Makedoonias ja Montenegros läbi viidud uuringu järgi töötavad mõned roma naised pudeleid korjates, turgudel või koristavad inimeste kodusid. Töötada on võimalik tänu perekonna toele. (Milenkovič, 2018, lk 9). Puhta vee probleem on suurim Slovakkias, kus 37% romadest puudub ligipääs jooksvale veele. Elektrit ei ole Serbias 28% väikelastega peredel. (Macías-Aranda & Valls Carol, 2023, lk 15).

Eestis tehtud uuringus selgus, et romade kuuluvustunne Eesti ühiskonnas on väga erinev. Palju vastanutest tundsid, et on osa Eesti ühiskonnast. Samas ei olnud romad rahul enda sotsiaalmajandusliku staatusega (Karabeškin & Derman, 2018, lk 13) ja nende kogukonna toimetulekut mõjutavad tööhõive, haridus ja kohanemine Eesti ühiskonnaga (Roht-Yilmaz, 2013, lk 2, 3). Lisaks soovisid nad ennast rohkem kurssi viia Eestis tegutsevate kultuuri tutvumise võimalustega ja teiste kultuurikogukondadega (Karabeškin & Derman, 2018, lk 13).

Paljud romad elavad Euroopas suhtelises vaesuses. Nende ajalugu, tavad ja uskumused on viinud romad olukorrani, kus nende rahvust ei usaldata ja tõrjutakse. Neil on keeruline leida endale elamispinda, tööd ja arstiabi. Nad ei tunne ennast turvaliselt ning peavad võitlema igapäevaselt, et katta enda füsioloogilised ja sotsiaalsed vajadused. Paljud Euroopa riigid on teinud püüdlusi olukorda parandada, kuid romade jaoks ei ole see suuri muutusi kaasa toonud.

2. EMPIIRILINE UURING ROMADE SOTSIAALSEST TOIMETULEKUST VALGA LINNAS

2.1. Romad ja nende kogukond Eestis

Rahvastikuloenduse andmetel elas 2000. aastal Eestis 542 romat, kellest 295 olid naised ja 247 mehed (Tali *et al.*, 2007, lk 15). 2013. aasta rahvastikuregistri järgi oli neid umbes 593, mitteametlikult aga kuni 1500 romat (Roht-Yilmaz, 2023, lk 1). Eestis elavatest romadest on 2021. a andmete (ESTROM, *s. a.*) põhjal 39% Eesti kodanikud, 40% Läti kodakondsusega, 12% Venemaa kodakondsusega ja 9% romade puhul pole teada, mis riigi kodanikud nad on. Vaesuses elavad 23% romadest, kelle vanus jääb vahemikku 0–17 aastat, 14% romadest, kelle vanus on 18–29 aastat, 21% romadest kelle vanus on 30–44 aastat ja 30% romadest, kelle vanus on 45–64 aastat.

Romade kogukond Valgas on osa laiemast romade kogukonnast Eestis (Roht-Yilmaz, 2023, lk 136). 2018. aasta seisuga elas Valga vallas 209 romat, mis on suurim romade arv Eestis. Valgas elavatel romadel on tihedad sidemed Läti romade kogukondadega. Tänu sellele peetakse Valgat Lätimurde keskuseks. (Ross, 2020)

Eestis elavate romade seas võib eristada erinevaid etniliste rühmade vastastikust kultuurilist lähenemist, mille käigus viivad romad ellu lõimumisstrateegiat. Osad romad on valinud individuaalse lähenemise, mille käigus nad ei ole samastunud väga tugevalt romade kogukondadega (Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, 2013, lk 28) Seevastu on aga romasid, kes on hästi lõimunud Eesti rahvaga, aga peavad ka lugu oma kogukondadest ja on väga uhked oma identiteedi üle. Selle kõige taustal on märkimisväärne, et osad romad kuuluvad Eesti ühiskonnas vähemharitud ja vaesematesse gruppidesse (Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, 2013, lk 28).

Eestis elavate romade haridustase on madal, mille tulemusel on keeruline leida inimest, kes oleks romade kogukondade eeskõneleja. Lisaks puudulikule haridusele, on romasid keeruline distsiplineerida ja motiveerida (Laanpere & Rünne, 2019, lk 12). Eestis tehtud sotsioloogiline uurimus toob välja, et väike hulk uuringus osalenud romadest puutus kokku huviringidega, käib trennis või suhtleb eakaaslastega, millest võib järeldada, et romad on vähe ühiskonnas kaasatud, või neil puudub võimalus vaba aja veetmiseks (Karabeškin & Derman, 2018, lk 4). Haridustee pooleli jätmine on enamasti tingitud sellest, et romad eelistavad õppimise asemel minna tööle, seejuures enamasti teha juhutöid. Teisteks olulisteks põhjusteks on hirm, et romad kaotavad enda kultuuri ja samastuvad Eesti noortega, pere majanduslik olukord ei luba haridust omandada ning nende omapära kasvatada enda lapsi vabamalt, mis on viinud olukorrani, kus lapsed ei pea pingutama ja ei suuda keskenduda. (Civitta Eesti AS, 2014, lk 28)

Valgas on romade murekohaks Roma Civil Monitor (2020) raporti järgi sotsiaaleluruumide puudus. 2013. aastal tehtud eelmise raporti järgi puudus mõnel romal kodus jooksva vee võimalus ning ei olnud ligipääsu elektrile (Roma Civil Monitor, 2020). Hetkel Euroopas toimuv ränne on toonud Valka palju uusi romasid, enamasti sisenevad nad Eestisse läbi Läti. Romade mentor (I. Anissimova, suuline vestlus, 23.03.2024) tõi välja, et romad jõuavad siia lastega, kes on väga raskes olukorras. Peredel ei ole tihti süüa, riideid ja rahalisi võimalusi. Samas on toonud ränne ka suuri probleeme, kus sisserännanud romad on kaasa toonud kuritegevuse. Valgas sündinud ja siin elanud romade ja sisserännanud romade vahel on sõda, kuna osad Eestisse rännanud romad äritsevad narkootikumidega, varastavad ja ei austa siinsete romade tavasid ja kultuuri. Intervjuu kavas oli küsimus, mis puudutas romade klassikuuluvust. Seoses romade klassi kuuluvusega selgitas romade mentor, et intervjuerijal ei ole sobilik küsida romadelt nende klassikuuluvuse kohta, kuna see on tundlik teema ja võib romasid väga solvata. Individuaalsel vestlusel romade mentoriga selgus, et intervjueritavad romad kuuluvad keskmisesse klassi ning kui töö autor palus vastust veel täpsustada, siis selgitas romade mentor, et romad kuuluvad teise klassi.

Eestis ei ole roma laste koolikiusamise või diskrimineerimise ulatust laialdaselt uuritud, kuid on teatud üksikuid juhtumeid, mille järgi ei saa laiemat üldistust teha. Kogukonna liikmete sõnul võib kiusamise põhjusteks olla mitte ainult roma laste päritolu vaid asjaolu,

et lapsed on pärit vaesetest perekondadest ja seda on märgata nende välimuses. Romad on tunnistanud, et koolikiusamine võib mängida olulist rolli roma laste koolist puudumisel (Laanpere & Rünne, 2019, lk 17) Roma noorte seas läbi viidud uuring näitas, et enamus roma lastest kinnitasid kiusamise esinemist, kuid nendest kõik ei arvanud, et see on alati seotud nende rahvusega. Eestis on üle 70 kooli, mis on liitunud Soome Turu Ülikoolis väljatöötatud KIVA programmiga, kuid siiski pole Eestis veel eraldi programme, mis keskenduks romade vastasele vaenule. Olukorra teeb keeruliseks see, et romade õpilaste arv on Eestis väike ja puudub usaldusväärne teave selle kohta, et romade vastane vaen oleks haridusasutustes probleemiks (Laanpere & Rünne, 2019, lk 17).

Üks viimseid uuringuid näitab, et suur osa romade kogukonnast soovib panustada Eesti ühiskonna ellu. Selle juures on oluline, et Eestis on olemas juba integratsiooniprojektid, mis on suunatud roma kogukondadele, mille eesmärk on roma integratsiooni sihtrühmade tuvastamine, eeskõnelejate ettevalmistamine, noorte koolitamine ning olemasolevate organisatsioonide toetamine (Laanpere & Rünne, 2018, lk 10) Kuid selle kõige kõrval on oluline mõista, et see protsess kõik võtab aega ja nõuab pidevat pühendumist. Peamine väljakutse seisneb selles, et kuidas sellised programmid ja ressursid jõuaksid tegelike kogukonna liikmeteni nende huve ja vajadusi arvestades (Laanpere & Rünne, 2018, lk 10).

Vestluses romade keskuses käiva Jaanikese kooli õpetajaga (E. Kärner, suuline vestlus, 23.03.2024) selgus, et romade laste seas on väga palju erivajadusi. Et saada last Jaanikese kooli, tuleb saada kõik dokumendid korda, mis on tänu roma lapsevanemate hariduse puudumisele ja vähestele oskustele vahepeal raskendatud. Jaanikese koolis saavad erivajadusega roma lapsed algsed oskused, et edasi minna kutsekooli, kus juba omandada mingi eriala. Lisaks tõi Jaanikese kooli õpetaja välja, et romad väga hoiavad ja kaitsevad oma lapsi. Jaanikese kool on mõeldud kerge, raskendatud mõõduka, sügava ja raske liitpuudega õpilastele ja sellest tulenevalt on koolis olemas tugimeeskond (Jaanikese kool, s. a.).

2015. aasta detsembris loodi Kultuuriministeriumi juurde romade teabe koordineerimiseks ja lõimumisküsimustega tegelemiseks romade lõimumise koda. Nõukoja pädevusse kuulub romade kogukonna lõimumise poliitika ja strateegia

kujundamine ning elluviimine, et aidata kaasa romade täielikule osalemisele Eesti ühiskonnas (Kultuuriministeerium, *s. a.*).

Valga Romade keskus on loodud, et toetada Valgas elavate romade kultuuri ja kaasata roma noori eesti keele õppesse. Keskuses töötab alates 2020. aastast Integratsiooni Sihtasutuse roma kogukondade mentorid, kes toetavad ja nõustavad romasid, ning korraldavad roma kogukondadele erinevaid üritusi, mis aitab romadel paremini lõimuda ja teha tegevusi, mis tõstaks laste huvi hariduse vastu (Integratsiooni Sihtasutus, *s. a.*).

Eestis elavad romad on keerulises olukorras tänu madalale haridustasemele ja mainele, mis nendega kaasas käib. Valga linn on tänu Kultuuriministeeriumile ja Integratsiooni Sihtasutuse aktiivsetele roma mentoritele saanud endale romade keskuse, mis annab palju uusi võimalusi.

2.2. Uuringu metoodika ja valim

Antud töö uuringu läbiviimiseks kasutati kvalitatiivset uurimisviisi. Arvestades töö eesmärki, oli oluline uurida respondentide isiklike kogemusi, arvamust, hoiakuid ja uskumusi, mis omakorda nõuab individuaalsemat lähenemist teemasse ja igasse detaili. (Askarzai & Unhelkar, 2017, lk 27–28). Kvalitatiivne uurimismeetod annab hea võimaluse märgata olulisi nähtusi inimkäitumises, ning on subjektiivne ja selle põhieesmärk on sotsiaalsete nähtuste märkamine (Askarzai & Unhelkar, 2017, lk 27).

Kvalitatiivne uurimistöö keskendub protsessile, väljunditele ja tulemustele ja võimaldab uurijal süveneda nähtuse olemusse, mille läbi mõista, kuidas inimesed oma kogemusele, olemisele ja maailmale antud tähendusi omaks võtavad. Andmete kogumisel toetutakse sõnadele, mis omakorda annab mitmekülgse ja üksikasjaliku ülevaate uuritava kohta (Õunapuu, 2014, lk 53). Uurimistöö läbiviija valis intervjuu, kuna see annab hea võimaluse intervjueeritavatelt küsida, et mida nad arvavad ning mõtlevad. Intervjuu käigus saab seega vestluse läbiviija infot sündmuste ja vaatenurkade kohta läbi ühe inimese loo (Lune & Berg, 2017, lk 67).

Uurimistöös kasutati andmekogumismeetodina poolstruktureeritud intervjuud, mis annab võimaluse intervjueeritavatel anda antud teemal selgitusi ja vajadusel vastata küsimustele. Uurijal on intervjuu käigus kindlad teemad või küsimused, mille abil vestlus

struktureeritakse. See annab võimaluse intervjueeritavale vabaduse avaldada oma kogemusi ja mõtteid ning intervjuu läbiviijal juhtida vestlust teatud suundadesse (Õunapuu, 2014, lk 171). Poolstruktureeritud intervjuude puhul koostati kaks intervjuukava (vt lisa 1 ja lisa 2), kahe erineva sihtrühma jaoks. Intervjuu küsimuste koostamisel tugineti uurimistöö eesmärgile.

Esimeseks sihtrühmaks olid Eestisse sisserännanud täisealised romad. Teiseks Valga sotsiaalvaldkonna spetsialistid ja lastekaitse spetsialistid, kes puutuvad igapäevatoos romadega kokku. Antud sihtrühmade valik annab tulemuste põhjal hea võimaluse sihtrühmade arvamust ja kogemusi võrrelda. Valim moodustus respondentidest, kes vastavad kindlatele tunnustele, ehk siis moodustus ettekavatsetud valim (Õunapuu, 2014, lk 143). Esimese valimi ehk romade puhul on oluline, et nad oleksid täisealised, mehed ja naised, kes elaksid Valga linnas. Oluline oli ka välja tuua eraldi meessugu ja naissugu, sest tuginedes eeltoodud teooriale, võib naiste ja meeste arvamus kohati erineda. Teise valimi puhul oli oluline, et respondendid töötavad Valga valla sotsiaaltöö teenistuses ja neil oleks varasem tööalane kokkupuude romadega. Esimese sihtrühma intervjueeritavateni jõudmiseks võttis autor ühendust Valga romade mentoriga, läbi kelle leiti kümme täisealist roma, kes olid nõus intervjuus osalema. Romadega kohtus uurimistöö autor kindlatel kuupäevadel ja kellaaegadel Valga romade keskuses, mis oli intervjueeritavatele turvaline ja kodune koht. Plaanitud intervjuud viidi läbi silmast silma, et saada hea kontakt romadega, kuna nad on võõraste suhtes umbusklikud. Sotsiaaltöötajatega kohtus uurimistöö autor Valga sotsiaaltööteenistuses kindlatel kuupäevadel ja kellaaegadel, mis olid eelnevalt kokku lepitud. Intervjueriti kuut sotsiaaltöötajat, kellel on kõige tihedam kokkupuude romadega.

Intervjuud viidi sotsiaaltöötajate ja romadega läbi ajavahemikus 13.03.2024–23.03.2024. Selline ajavahemik tulenes sellest, et romade mentor leppis 14.03.2024 toimunud intervjuule kokku kümne romaga, kuid kohale tuli neli roma. Järgmised intervjuud viidi läbi ajavahemikul 19.03.2024–23.03.2024. Mentor põhjendas osade romade mittetulekut sellega, et see on romadele omane, kuna nad kardavad ja umbusaldavad võõraid. Lisaks vahistati osad romad narkokuritegude eest, kelle asemele tuli leida uued inimesed. Romade mentor leidis järgnevaks kokkulepitud kuupäevaks kolm roma, kellega uurimistöö autor viis läbi intervjuu. Seega algselt plaanitud kümne roma asemel sai

intervjueeritud seitse roma. Sotsiaaltöötajatega viidi läbi intervjuud 13.03.2024–15.03.2024.

Intervjuudes osalenud romadele ja sotsiaaltöötajatele tagatakse täielik anonüümsus. Romadega intervjuud läbi viies pidi seda korduvalt selgitama, kuna nende umbusaldus intervjuu läbiviija kui mitte-roma vastu torkas korduvalt silma. Seega ei seostata uurimistöös intervjueeritavaid respondente konkreetselt roma rahvuse või organisatsiooniga. Anonüümsuse tagamiseks on uurimistöö analüüsis respondendid märgistatud numbriliselt ja vastava tähisega R ehk romad ja S ehk sotsiaaltöötajad. Intervjuud nummerdatakse vastavalt ajateljele ehk toimumise järjekorrale alljärgnevas tabelis R1 jne. Allpool olev tabel 1 annab täpse ülevaate intervjuude toimumise kuupäevast, toimumise ajast ja intervjueeritavate soost.

Tabel 1. Ülevaade romade andmete kogumisest

Vastaja kood	Intervjuu kuupäev	Intervjuu kestvus	Sugu	Sünniriik
R1	13.03.2024	16 minutit	Naine	Läti
R2	13.03.2024	18 minutit	Mees	Läti
R3	13.03.2024	15 minutit	Naine	Läti
R4	13.03.2024	18 minutit	Naine	Läti
R5	23.03.2024	16 minutit	Naine	Läti
R6	23.03.2024	15 minutit	Naine	Läti
R7	23.03.2024	15 minutit	Naine	Läti

Valga vallavalitsuse sotsiaaltöötajad puutuvad romadega kokku enamasti läbi tööülesannete.

Tabel 2. Ülevaade sotsiaaltöötajate andmete kogumisest

Vastaja kood	Intervjuu kuupäev	Kestvus
S1	13.03.2024	17 minutit
S2	13.03.2024	13 minutit
S3	13.03.2024	15 minutit
S4	13.03.2024	12 minutit
S5	15.03.2024	17 minutit
S6	15.03.2024	28 minutit

Intervjuu läbiviimise alguses tutvustas uurimistöö autor ennast, teemat ja eesmärgi, miks seda lõputööd läbi viiakse. Uurimistöö autor selgitas kõikidele intervjuueeritavatele, et neile tagatakse täielik anonüümsus ja uurimistöös viidatakse vastajatele vaid koodipõhiselt, näiteks R1, R2 jne, mida saab seostada vaid andmetega, mis on viidatud Tabelis 1 ja 2. Intervjuude salvestamiseks kasutati telefoni, mis salvestas intervjuud helifailina. Läbiviidud intervjuud sotsiaaltöötajatega transkribeeriti helifailide Microsoft Office Wordi abil. Romadega läbi viidud intervjuud tõlgiti ja kirjutati Office Word dokumenti.

Peale eeltoodud toiminguid asuti saadud andmeid analüüsima. Analüüsimiseks kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi ja analüüsitehnikana juhtumiülest ehk horisontaalset analüüsi. Antud analüüsi vorm annab võimaluse konkreetselt mõista kogemusi või siis nähtusi. Analüüsi lähenemine võimaldab keskenduda eraldi üksikjuhtumile, uurides selle mustreid, tähendusi või konteksti, mis aitab omakorda näha laiemat pilti (Erlingsson & Brysiewicz, 2017, lk 1).

Intervjuude läbiviimise ajal püüdis uurimistöö autor hoida romadega silmkontakti ja neid kuulata, et neid tekiks usaldus ja nad avaks ennast rohkem.

2.3. Uurimistulemuste analüüs

2.3.1. Romade toimetulek igapäevaeluga

Mõistmaks Valga romade kogukonna kohanemist ja toimetulekut Valga linnas, tuli esmalt analüüsida hetkeolukorda Valgas. Selleks, et saada ülevaadet küsiti romadelt ja sotsiaaltöötajatelt erinevaid küsimusi, mille tulemusel selgus kuidas on Valgas elavad romad kohanenud Eesti kultuuriruumi Valga linnas. Romadega vesteldes jäid nad pigem tagasihoidlikuks ja mõned vastajad vastasid konkreetselt küsimusele ning ei selgitanud alati lahti enda poolt antud hinnanguid olukordadele või tunnete.

Esmalt uuriti vastajatelt kuidas on Eestisse rännanud romad Eestis kohanenud. Intervjuude läbiviija ei märganud erilist vahet naiste ja mees vastajate vastustes. Intervjuudes selgus, et respondendid on kohanenud erinevalt, R2 ja R7 arvasid, et nad on kohanenud hästi. R5 lisas, et kui arvestada kohta kus ta sündis, siis tunneb ta end hästi. R1 tõi välja, et: „Eestis on parem kui Lätis“. Kolm vastajatest (R3, R4, R6) ei olnud nii

hästi kohanenud erinevatel põhjustel. Näiteks tõi R3, välja, et keelt õppida on olnud väga rask. R4 seevastu ütles, et ta tunneb ennast teistsugusena. R5 jaoks on olnud kõige keerulisem kohanemise juures töö leidmine. Kõik vastajad saabusid Eestisse väga erinevalt, mõni roma tuli Eestisse lapsena, teine aga üks aasta tagasi.

Romade traditsioonides on üheks tavaks abielu. Läbiviidud intervjuudes tuli välja, et neli vastajat seitsmest (R3, R5, R6, R7) olid abielus. Kõik intervjuueeritavad abiellusid alaealisena. Kolm roma (R3, R5, R6) abiellusid 17-aastaselt ja R7 16-aastaselt. Kolmes peres (R4, R6, R7) kasvas kaks last ja R5 peres oli kolm last. Kolm respondenti sünnitasid esimese lapse 17-aastaselt ja kaks 18- ja 30-aastaselt. Kaks respondenti (R2, R4) ei olnud abielus ja neil ei olnud veel lapsi. R1 ei ole abielus, aga tal on kolm last.

Traditsioonilises roma peres peetakse kinni põlvest-põlve edasi antud tavadest. R1 ja R2 pidasid enda pere traditsioone sarnasteks Eesti omadega. Nad tõid välja, et käivad kirikus, peavad sünnipäevasid, jõule, jaanipäeva. R3 selgitas: „Kõige olulisem on austada enda vanemaid, aga suurim austus roma peredes on vanaisa vastu, kuna ta on kõige vanem ja meessoost“. Samas võttis R6 sõna roma naiste teemal ja tõi välja, et naistel on romade peres kohustus hoida kodu korras, kuna romadel on kombeks käia tihedalt üksteisel külas. Külla minnes pakuvad roma naised alati külalistele teed, see näitab austust külalise vastu.

Samuti selgus, et romade jaoks on väga oluline abielu- ja matusetraditsioon. R7 tõi välja, et romade peredes abielluvad ainult rikkad inimesed, vaesed endale abielu lubada ei saa. Matuseid peavad kõik romad, need kestavad mitu päeva, või isegi nädal. Romade naiste seas on aga traditsiooniks juuste kasvatamine. R5 tõi välja, et: „Tüdrukute juuksed peavad olema pikad, nendes on jõud. Naised ja tüdrukud peavad varjama enda keha, nad ei tohi seda liiga paljastada“. Samas R4 selgitas, et roma naised kannavad traditsioonide järgi ainult kleite ja seelikuid, pükste kandmine on roma tüdrukutel ja naistel keelatud.

Elamispinna küsimuse puhul selgus, et vastajatest viiel romal (R1, R3–R5, R7) oli isiklik elamispind. Nendest R1 soetas isikliku elamispinna Kredexi abil ja R4 elas vanemate elamispinnal. Pere elamistingimuste osas olid viis vastajat (R3–R7) ühel meelel, et nende elamistingimused on keskmised ning nad ei täpsustanud mida nad ise pidasid keskmiseks. R1 pidas enda elamistingimusi halvaks ja R2 oli enda elamistingimustega rahul, kuid lisas, et tingimused võiks paremad olla.

Romadega vesteldes tuli ka välja, et nende haridustase oli erinev. Seitsmest romast neljal (R3–R5, R7) oli omandatud keskharidus, R4 lõpetas 10. klassi. R3 ja R5 olid omandanud põhihariduse ja R1 jäi haridustee pooleli 7. klassis.

Samuti selgus, et romade sissetulekuallikad on väga erinevad. Näiteks töötasid kolm romat (R1, R2, R5) seitsmest täiskohaga, kuid R5 sai hiljuti vallandamise teate, kuna tema asemele võetakse tööle ukrainlane. R7 sissetulekuallikaks oli puuetega inimeste toetus ja R1, R4, R6 ainukeseks sissetulekuallikaks olid lasterahad. R3 oli aktiivne töötaja töötukassas ja tal puudusid sissetulekuallikad. Perede netosissetulekud jäid enamasti alla 1000 euro. Seitsmest vastajast viiel (R2, R3, R5–R7) jäid sissetulekud alla eeltoodud piiri. Kahel vastajal (R1, R4) olid sissetulekud üle 1000 euro.

Uurides romade enda arvamust nende sissetulekute kohta, selgus, et pere heaks toimetulekuks vajaksid enamus romadest suuremat sissetulekut. Seitsmest romast viis (R1, R2, R4, R5, R7) tõdesid, et nende netosissetulek ei ole piisav, et hästi ära elada. Näiteks selgitas R1: „Et ma suudaksin normaalselt hakkama saada, oleks vaja mul vähemalt 2000 eurot kuus“. R4 ütles: „Ma ei saa 1000 euroga kuus hakkama“ ja R6 tõdes, et ei tule toime. Vaid R3 arvas, et saab enda sissetulekuga hakkama.

Samuti ei olnud enda sotsiaalmajandusliku staatusega rahul seitsmest romast neli (R1, R4–R6). R2 ja R3 arvasid, et on rahul, kuid R2 lisas, et ta suudab kuidagi ära elada selle rahaga, mis ta hetkel saab, aga kui hinnad veel tõusevad, siis ta ei tea mis tema perest saab. Samas leidis R7, et: „Õnn on see kui sa armastad enda meest ja mees armastab sind, lapsed on terved ja on toitu, mida süüa“.

Valga Vallavalitsuse sotsiaaltöö teenistuse sotsiaaltöötajaid intervjuerides selgus, et kõik nendest on suuremal või vähemal määral tööalaselt romadega kokku puutunud. Näiteks tõid kaks vastajat (S1, S2) välja, et enamasti puutuvad kokku nad romadega laste pärast. Samas rääkis üks intervjueritav (S6), et tema kokkupuude romadega on igapäevane. Iga kuu käib ligikaudu kümme peret toimetulekut vormistamas. Veel tõid sotsiaaltöötajad (S3, S4) välja, et kokkupuude romadega on olnud enamasti positiivne, näiteks on vajanud romad nõustamist. Aga ka igapäevatoimingutes tuleb ette arvete tegemist, aruannete esitamist, mis on seotud romadega. Samas on olnud ka negatiivseid kokkupuuteid. Sotsiaaltöötaja (S5) rääkis: „On väga ebameeldivaid kokkupuuteid, üks

lubas käe maha raiuda. Aga muidu jõuavad enamasti minu juurde rahulolematud kliendid, kes ei ole mingi asjaga rahul“.

Rääkides romade sissetuleku allikatest vastasid kõik sotsiaaltöötajad (S1–S6), et romade peamiseks sissetulekuallikateks on töövõimetoetused, peretoetused ja toimetulekutoetus. Üks vastaja (S6), kellel on palju kogemusi romadega töötamisel selgitas, et romadel on kindlasti ka muid sissetulekuid.

Pensioniealistel romadel on ainukeseks sissetulekuallikaks enamasti rahvapension, see tuleneb sellest, et neil ei ole tööstaaži. Noored emad saavad peretoetusi ja riiklike peretoetusi kui peres on palju lapsi. Kuid romade peredes aastatega laste arv järk-järgult väheneb. Enam ei ole väga selliseid peresid, kus on üle kolme lapse. (S6)

Romade toimetulekut hindasid vastanud sotsiaalvaldkonna spetsialistid erinevalt. Näiteks tõi (S6) välja, et romadel on varjatud tulud, elavad küll riigi toetustest, aga ka vargustest, narkootikumidega äritsemisest, retseptiravimite müümisest. Paljudel ei kajastu tegelikud sissetulekud pangakontol, aga sõidavad BMW-ga ringi. Kaks vastajat (S3, S5) arvasid, et romade toimetulek ei ole hea. Vastaja S3 arvas, et kindlasti on roma peresid, kes elavad alla toimetulekupiiri.

Kuigi romade kogukond on suur, tunnevad nad teiste kogukondade poolt tõrjutust, tööturul ei kohelda neid võrdselt. Lisaks on Valgas konfliktid erinevatest riikidest tulnud romade vahel. Eluaset on neil leida keeruline, sotsiaalteenuseid ei taha nad eriti vastu võtta, roma lastel on koolides kooliprobleemid, neil ei ole kerge. (S5)

Peamiseks roma probleemideks, millega sotsiaaltöötajad igapäevaselt kokku puutuvad on intervjueeritavate (S1, S6) sõnul roma laste koolikohustuse täitmine. Aga esineb ka naabrite häirimist, kuna romadel kombeks üksteisega tihedalt lävida. Ette on tulnud juhtumeid, kus roma vanemad peetakse narkokuritegude eest kinni ja sotsiaaltöötajad peavad tagama laste turvalisuse. Probleemiks on madal haridustase, mille tulemusel ei oska vanem last kodus õpetada. Üks vastaja (S4) tõi aga välja, et romadel esineb toimetulematust, oskamatus ametiasutusi külastada, näiteks töötukassast küsida koolitusi. Samas tõi üks vastanutest (S3) välja, et probleeme on esinenud hooldajaks

määramisel. Teine (S2) aga ütles, et romadega probleemid algavad sellest, et nende arusaamad on teised.

Romade keskmiseks sissetulekuks arvasid vastajad (S1–S5) olevat alla 1000 euro. Näiteks pakkus sotsiaaltöötaja (S5), et üksiku roma sissetulekuks võib jääda 300–500 euro kanti. Samas tõi S6 välja, et roma sissetulek võib olla Eesti inimese keskmine palk.

Sotsiaaltöötajate intervjuudest ilmnes, et nende nimistus on romasid, kes saavad sotsiaaltoetusi erinevalt. Näiteks ütles vastaja (S6): „Minu nimistus on kümme peret, kes saavad igakuiselt toimetulekutoetust, arvuliselt kokku teeb see umbes 25 romat“. Intervjueeritud vastajate, S4 ja S5, nimistus on neli romat, vastaja S3 tegeleb kolme perega. Sotsiaalnõustamise osas tõi vastajad (S3, S5, S6) välja, et romad vajaksid kogu aeg nõustamist. Pikalt romadega tegelenud sotsiaaltöötaja (S5) ütles: „Minu juures näiteks käis üks roma, kes ei varjanud, et tal on võlgnevused ja kontod on arestitud. Lõpptulemus oli see, et isik soovis abi, et ta oli väga positiivselt meelestatud, et pakkusin talle võlanõustamisteenust“. Intervjueeritav S1 tõi välja, et näiteks on romad vajanud sotsiaalset nõustamist eestkoste küsimustes või näiteks nõu, et kuhu lastega pöörduda mingi mure korral. Vastaja S4 aga ütles, et romad vajavad sotsiaalset nõustamist umbes kord kvartalis.

Sotsiaalteenuste osas olid sotsiaaltöötajad (S1–S6) ühel nõul, et romad vajavad sotsiaalteenuseid ja enamasti võtavad neid ka vastu. Kuid näiteks (S2) ütles: „Kuna Valga vallas ei ole ühtegi teenust tasuta, siis ei ole nõus romad maksma sotsiaalteenuste eest. Samuti ei jõua romade lapsed alati teenustele, mida nad vajaksid“. Vastaja S5 tõi aga välja, et enamasti pöörduvad romad tema poole eluruumi tagamise teenusega.

Peamiseks põhjuseks miks romad ei tööta, arvasid vastajad (S1, S3, S5, S6) olevat madala haridustaseme. Intervjueeritav S5 selgitas, et romade seas on väga palju puudeid ja tegelikult on nad väga haiged. Vastaja S2 tõi välja, et tema arvab, et romad ei taha töötada, kuna süsteem neile seda võimaldab. Samas arvas vastaja S4, et romad, kes tahaksid töötada, ei saa tööle tööandjate eelarvamuse pärast. Töö leidmise osas ütles üks vastaja (S1), et tema teab viit romat, kes on leidnud töö. Teine aga vastas (S6), et teab kahte romat, kes on leidnud töö. Kolmas intervjueeritav aga ütles: „Kui võtta, et omastehooldaja on tööga võrdsustatud tegevus, sest selle pealt makstakse sotsiaalmaksu, siis tean hetkel

kolme inimest“. Romade elamispinna küsimustes leidsid vastajad (S1, S2, S3, S4, S5, S6), et enamasti elavad romad üüripinnal, kuid mõningad pered omavad ka isiklikku kinnisvara. Vastaja V6 tõi selgitas, et on ka juhtumeid, kus eluruumi tagamise raames on romadele eraldatud sotsiaalkorter.

Sotsiaaltöötajate (S1, S2, S3, S5) intervjuudest ilmnes, et romade peredes esineb vägivalda tänu meeste võimule. Üks vastajatest kirjeldas: „Tean ühte lugu, kuidas mees tiris naist juustest, õhtusöök ei meeldinud, sai kohe vastu pead, naine oli kogu aeg mehe omand“. Üks vastanutest (S5) arutles, et huvitaval kombel tema kunagi mõtles, et romad ei joo, aga tegelikult nad ikkagi joovad, neil on muidugi võib-olla esimene valik narkootikumid.

Koolikohustuse mittetäitmisega olid kokku puutunud enamasti sotsiaaltöötajad, kes tegelesid ka lastega. Üks vastanutest (S1) nentis, et roma laste koolist puudumine on ikkagi sage probleem. Näiteks laps on välismaal pikalt olnud, läheb kellelegi külla, neid juhtumeid on olnud. Vabanduste otsimist, et laps puudub tervislikel põhjustel koolist. Haridust nad väga ei hinda, näiteks lapsed ju neil lasteaias ei käi. Teised vastajad (S2, S5) tõdesid, et koolikohustuse täitmine on roma laste seas suur probleem, kuigi ajas on asjad paranenud.

Kokkuvõtlikult võiks öelda, et sisserännanud romad hindavad enda sotsiaalseks toimetulekut rahuldavaks. Suurimateks murekohtadeks on vähene sissetulek ja töö leidmine. Sotsiaaltöötajate sõnul saavad romad hakkama, kuid kindlasti on peresid, kellel on väga raske. Samas tõid sotsiaaltöötajad välja, et romade tavad ja maine on takistuseks, et leida tööd ja tunda ennast Eesti ühiskonnas liikmena.

2.3.2. Romade positsioon ühiskonnas

Töö autor jätkas intervjuusid teemadel, mis puudutasid romade positsiooni ühiskonnas. Vesteldes romadega turvalisusest selgus, et seitsmest vastajast viis (R1, R2, R3, R5, R6, R7) ei tunne ennast Eesti riigis turvaliselt. Näiteks tõi üks intervjuueeritavatest (R5) välja, et ta ei tunne ennast turvaliselt kui käib poes, turvamees jälgib teda ja käib tal järel. Samas tõi teine vastaja (R7) jällegi välja, et kõige enam tundsin ennast ebaturvaliselt kui ta käis tööl, ikka vaadati teda nagu romat, moraalselt oli see talle väga raske.

Diskrimineerimisega ühiskonna poolt olid kokku puutunud kõik romad. Seitsmest romast viis (R1, R2, R3, R4, R6) tundsid diskrimineerimist väga tihti. Üks vastanutest (R1) ütles: „Kõige enam tunnen diskrimineerimist inimeste poolt, keda ma ei tunne“. Vaid üks vastanutest (R7) leidis, et ta tunneb diskrimineerimist harva.

Kõige enam on romad tundnud diskrimineerimist poes käies. Neli roma (R1, R2, R4, R6) tunnistasid, et nad tunnevad ennast väga halvasti kui käivad toidu- või riidepoes. Üks roma (R2) selgitas, et kui ta käib poes, siis käib turvamees mul järel, sest ta roma. Samas rääkis teine (R3): „Tundsin näiteks diskrimineerimist kui tööd otsisin. Viisin enda CV ühte asutusse ja pärast kuulsin tuttavalt, et tööandja võttis teise inimese tööle, mind ta ei tahtnud, kuna olen roma“. Samas tõi üks roma välja (R3), et tunneb diskrimineerimist alati kui töötukassas käib. Üks vastanutest (R7) tundis varasemalt jällegi diskrimineerimist töö juures.

Küsimuse peale, et miks koheldakse romasid Eestis diskrimineerivalt vastasid enamus intervjueritavatest (R1, R4, R5, R6, R7), et see tuleneb nende rahvusest. Üks vastaja (R7) arvas, et kuna Eesti on väike riik, siis eestlased kaitsevad oma rahvast. Mujal maailmas, kus rahvad on rohkem segunenud, sellist diskrimineerimist ei ole. Kaks vastajat (R2, R3) arvasid, et diskrimineerimine tuleneb romade mainest, et inimestel on eelarvamus. Romade intervjuust selgus, et romad loodavad oma mainet parandada läbi laste. Nad panustavad ressursi laste haridusse. Enamus romad (R1, R4, R5, R6, R7) ütlesid, et nende lapsed käivad koolis ja romade keskuses tantsimas ja eesti keele ringis. Kaks roma (R2, R3), kellel ei olnud veel lapsi, lootsid Valga roma keskusele, et selle kajastamine meedias aitab romade mainet muuta.

Sotsiaaltöötajatega vesteldes tuli välja, et romad suhtuvad mitte-romadesse erinevalt. Vastaja S5 selgitas: „Oleneb kellesse. Mõnda inimesse suhtuvad nad hästi, mõnda jälle mitte. Noorem põlvkond on avatud, vanem põlvkond usaldab ainult romasid“. Kolm vastajat (S1, S2, S3) tõid välja, et romade puhul on esimene asi rünnak. Vastaja S4 arvas, et kui ta ise neisse hästi suhtub, siis suhtuvad nad samuti hästi. Kuid vastaja S5 leidis, et romad ei suhtu mitte-romadesse halvasti.

Sotsiaaltöötajate arvamused olid romade suhtumise osas erinevad, kuid nad olid nõus, et ametnikena peavad nad alati arvestama romade etnilise eripäraga. Romad on väga

kokkuhoidev rahvas ja sellest tulenevalt on neil kombeks ennast kaitsta ja ohtu tunnetades rünnata.

Romade arvamust arvestades on kohanemine Eesti ühiskonda kohati väga erinev. Igapäevaselt kogevad romad endiselt diskrimineerimist ja tõrjumist. Romade sõnul püüavad nad läbi laste enda mainet parandada ja selles osas on suureks abiks Valga romade keskus koos mentoritega.

2.4. Arutelu ja järeldused

Teoorias toodi välja, et romad, kes on elanud Eestis juba sajandeid, ja kannatanud kivinenud arusaama all, on jäänud sajandeid nähtamatuks (Roht-Yilmaz, 2023, lk 133) Intervjuudes selgus, et romad kannatavad endiselt teatud hoiakute ja diskrimineerimise all ning neid häirib väga, et neid peetakse teistsugusteks. Nad ei saa käia ilma kaaskodanike halvustava suhtumiseta poes perele süüa ostmas. Lisaks on nad halba kohtlemist tundnud töötukassas, ametiasutustes ja tööd otsides. Sotsiaaltöötajad leidsid, et romad ise suhtuvad mitte-romadesse erinevalt, on romasid, kes suhtuvad hästi ja on romasid, kes on umbusklikud ja kinnised. Ukraina meedias kajastatakse romasid kui ohtu avalikule turvalisusele, lisaks peetakse neid vargaks ja kurjategijateks. Roma naisi aga süüdistatakse tihti kelmustes, vargustes ja laste röövimises (Roma Women's Fund Chiricli, 2018, lk 29) Romade intervjuuerides tõid vastajad samuti välja, et neid diskrimineeritakse endiselt sellepärast, et nad on romad. Nende maine on selline alati olnud ning teevad kõik selleks, et seda parandada. Osad sisserännanud romad on kahjustanud oma tegevusega Valga romade mainet. Seetõttu on inimestel eelarvamus, et romad varastavad ja tegelevad narkootikumide müügiga. Ühe võimalusena enda mainet parandada, näevad nad Valga romade keskust. Romad hindavad väga romade keskuses toimuvat, kuna see annab neile omavahel võimaluse sotsialiseeruda, arendab laste huvitegevust ja lapsed õpivad eesti keelt.

Romade traditsioonides on varajane abielu juurdunud põlvkondade kaupa, noored tüdrukud säilitavad läbi selle enda süütuse ja puhtuse. Selle tavaga aga mõjutatakse noorte laste haridusteed, mis võib viia koolist välja langemiseni (Velentza, 2020, lk 52) Uuringu valimis olnud roma vastajast üle pooled olid abielus ja nad kõik abiellusid alaealisena. Traditsiooniliselt sünnitavad tüdrukud enda esimese lapse 14–16-aastaselt (Velentza,

2020, lk 40). Ka uuringus selgus, et osad romad sünnitasid enda esimese lapse alaealisena. Seitsmest vastajast kolm romat sünnitasid oma esimese lapse 17-aastaselt.

Bulgaaria maakondades elavad roma pered, kes on suuresti teistest eraldatud. Need romad on põlvkondade kaupa kirjaoskamatud, millest tingitult ei ole neid oskust enda lapsi kirjutama õpetada. (Eurodiaconia, 2021, lk 10) Romadega vesteldes selgus, et üle poolte romadest oli omandatud keskhariduse. Sotsiaaltöötajad vastajate arvates on romade üheks probleemide põhjuseks just madal haridus. Samuti tõdesid sotsiaaltöötajad, et väga suur osa nende tööst on seotud just roma laste puuduliku koolikohustuse täitmisega. Kuna vanemad ise ei väärtusta alati haridust, siis ei nõuta kohusetundlikkust ka lastelt. Teisalt peeti laste haridust oluliseks, et leida parem kokkupuude ühiskonnaga.

Romad on liikuv rahvas ja nad liiguvad pidevalt Lääne- ja Ida-Euroopa riikide vahel. See on eelkõige tingitud sellest, et romad otsivad endale paremaid töötingimusi, samuti jäädakse paikseks päritolumaale kui seal on mõni perekonnaliige, eakas või suurpere pärast (Gutiérrez-Sánchez & Macías-León, 2023, lk 167). Kõik valimisse kuulunud roma vastajad olid Eestisse tulnud Läti Vabariigist ning olid Eestis elanud erineva aja.

Teoorias selgus, (Macías-Aranda & Valls Carol, 2023, lk 13) et Euroopa üheteistkümmes riigis tehtud uuringu järgi on roma kogukondades väga kõrge töötusemäär, kümnest tööealisest pereliikmest seitse on töötud. Sarnast olukorda kinnitab ka autori uuring, kus küsitletutest alla poole romadest töötasid. Sotsiaaltöötajad arvasid, et romade mittetöötamise peamiseks põhjuseks on madal haridustase, samas teadis üks vastajatest viit romat, kes on leidnud töö. Hispaanias elab umbes 700 000–900 000 romat, kes puutuvad igapäevaselt kokku halbade elupindadega, mis on ebastandardised ja tihti ülerahvastatud (Miranda *et al.*, 2019, lk 2). Valgas tehtud intervjuudest selgus, et peaaegu kõikidel romadel oli isiklik elamispind. Elamistingimuste osas olid viis romat ühel nõul, et nende elamistingimused on keskmised, üks vastanutest oli enda elamistingimustega rahul ja teine pidas elamistingimusi halvaks. Sotsiaaltöötajad arvasid, et romad elavad enamasti üüripindadel ja nende elamistingimused ei pruugi olla alati head.

Romalikkus on romade seas põhimõte, mida nad kõik peavad järgima. Nendeks on näiteks ristimine, suhted, laul, tants, milleta ei saa romad säilitada seda, kes nad on (Kozubik *et al.*, 2015, lk 411). Intervjuudes selgus, et romade jaoks on traditsioonid väga

olulised. Eeltoodud teorias on romade jaoks olulised traditsioonid säilinud ka Valgas elavate romade seas. Neid traditsioone on kantud põlvest põlve, et säilitada romade kultuuri ja traditsioone. (Velentza, 2020, lk 50). Sotsiaaltöötajad arvasid, et romade üheks tavaks on maskuliinne võim perekonnas, millest tulenevalt võib peredes ka esineda vägivalda.

Uuringust võib järeldada, et romadel ei ole kerge Eesti kultuuriruumi sulanduda, kuna inimestel on endiselt romade suhtes eelarvamused. Oluliseks teadmiseks tulemustest on see, et romadel on endil valmisolek panustada paremasse tulevikku läbi enda laste. Sotsiaaltöötajate välja toodud fakt, et haridus on kõige alus, peab paika, sest haritud roma noored leiavad kergemini töö ja läbi töökultuuri ka sulanduvad paremini Eesti ühiskonda, mis omakorda suurendab nende sotsiaalmajandusliku toimetulekut.

Uurimistöö tulemustest lähtudes tehakse ettepanekud Valga Vallavalitsusele, et vald suudaks paremini märgata ja toetada romade toimetulekut:

1. Võimalusel leida finantsilisi vahendeid romade keskuse ja seal töötavate mentorite toetamiseks.
2. Kaasata valla poolt linnarahvast romade keskusesse ühistegevusteks, et Valga linna kodanikud saaksid tutvuda romade kultuuri ja tavadega. Sellised ühisüritused aitaksid kaasa romade maine parandamisele.
3. Valga valla kodulehel panna info romade keskuse kohta, mis annaks inimestele võimaluse tutvuda romade keskuses toimuvaga.
4. Valla poolt teha lastele huviringid sissetulekust mittesõltuvaks, või sellise võimaluse puudumisel piirduda ühe tasuta huviringiga, mis annaks ka roma lapsevanematele võimaluse taotleda huviringitoetust. See annab hea võimaluse roma lastel käia eesti keelt kõnelevate lastega samas huviringis ja seeläbi sotsialiseeruda, ning õppida eesti keelt.

Kokkuvõtvalt võib lõputöö autor öelda, et lõputöö eesmärk, mis uurimistöö alguses püstitati, sai täidetud. Läbiviidud uuringust selgus romade toimetulek igapäevaeluga Valga linnas ning tehti ettepanekuid Valga Vallavalitsusele romade toimetuleku toetamiseks. Uuringus selgus sisserännanud romade murekohad ja Valga Vallavalitsuse sotsiaaltöö teenistuse sotsiaaltöötajate nägemus romade toimetulekust. Uuringu tulemused romade ja sotsiaaltöötajate nägemusest kohati kattusid. Uuringu alguses

esitatud uuringu küsimustest esimese küsimuse vastusest selgub, et sotsiaaltöötajad hindavad romade sotsiaalset toimetulekut erinevalt, on arvamusi, et võib olla roma peresid, kes elavad alla toimetulekupiiri, aga samas arvatakse, et romadel on varjatud sissetulekud, mis nende pangakontol ei kajastu. Teise uurimisküsimuse vastuseks uuringust selgub, et romad ise hindavad enda toimetulekut keskmiseks, kuid sotsiaalmajandusliku seisuga ei ole keegi rahul. Romad on endiselt haavatavas seisus ja vajavad toetust ja mõistmist, et paremini sulanduda Eesti ühiskonda.

KOKKUVÕTE

Euroopas elab hinnanguliselt 10–12 miljonit romat, Eestis on suurim romade kogukond Valgas. Romadega on sajanendeid kaasas käinud nende etniline kuuluvus, mis on sellele vähemusrahvusele kaasa toonud diskrimineerimist, hävitamist ja tõrjutust. Tänapäeva romad elavad endiselt tundega, et nad pole sulandunud ühiskonda, neid ei aktsepteerita ja ei võeta omaks.

Lõputöö teoreetilises osas uuriti romade ajalugu, kus selgus, et romade positsioon on alati olnud ebakindel. Nad on ajaloos kannatanud orjuse ja genotsiidi all ning rahvus on alati olnud ühiskonna poolt tõrjutud. Vaatamata sellele on romade seas säilinud nende tavad ja uskumused, mida nad tänapäevani kannavad. Seega keskenduti teoorias ka romade kultuurile, mis on selle vähemusrahvuse üheks oluliseks osaks, mis neid ühendab. Saadi teada, et romadel on reeglid ja tavad, mida on edasi antud põlvest-põlve. Samas toodi teoreetilises osas välja ka romade olukord tänases Euroopas, kus selgus, et romad kannatavad endiselt diskrimineerimise all. Paljud romade pered elavad vaesuses, neil ei ole elementaarseid elamistingimusi, süüa ja ligipääsu puhtale veele.

Saamaks teada kuidas romad tulevad toime enda igapäevaeluga Valga linnas, viidi läbi uuring Valga linna sisserännanud romade ja Valga Vallavalitsuse Sotsiaalteenistuse sotsiaaltöötajate seas. Uurimistöös kasutati kvalitatiivset uurimisviisi ja andmete kogumiseks poolstruktureeritud intervjuud, mis andis hea võimaluse esitada intervjuueeritavatele kindlaid küsimusi ja teemasid. Andmete analüüsimiseks kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi ja analüüsitehnikana juhtumiülest ehk horisontaalset analüüsi.

Uuringu tulemusel selgus, et Valga linna rännanud romade toimetulek on kohati erinev. Kõik romad olid Eestisse saabunud Lätist erinevatel aegadel ja nad olid samuti kohanenud erinevalt. Suurimaks murekohaks oli romadel endiselt diskrimineerimine, mille tõttu on neil raske leida tööd, aga ka käia toidupoes perele toitu ostmas, või külastada ametiasutusi. Uuringus läbiviidud romadest paljudel oli küll oma elamispind, kuid

sotsiaalmajandusliku olukorraga ei olnud rahul keegi. Haridust pidasid oluliseks kõik romad ja nägid võimalust enda mainet kujundada just läbi laste hariduse ja huvitegevuse. Traditsioonilises romade kogukondades on tavad ja reeglid, mis selgus ka Valga romadega vesteldes. Nad on kandnud enda traditsioone edasi läbi põlvkondade ja annavad neid edasi ka enda lastele. Valga roma kogukonna jaoks on väga oluline olla kaasatud Eesti ühiskonda ilma oma kultuuri kaotamata. Sotsiaaltöötajate intervjuudest selgus, et enamasti ei leia romad tööd tänu madalale haridustasemele või elatuvad ära laste-, toimetuleku- ja puuderahades, kuna ei taha tööle minna. Romade toimetulekut ei pidanud sotsiaaltöötajad heaks ja arvati, et romad võivad elada ka alla toimetulekupiiri. Sotsiaaltöötajad leidsid, et noorema põlvkonna romad suhtuvad mitte-romadesse avatumalt, kuid vanema põlvkonna romad on endiselt umbusklikud ja kinnisemad.

Valga Vallavalitsusele tehti ettepanekud, et finantseerida võimalusel romade keskust ja seal töötavaid mentoreid, kaasata valla poolt linnarahvast romade keskuses toimuvatele üritustele, jagada valla poolt infot romade keskuse kohta ja võimaldada roma lastele tasuta huviringe. Lõputöö eesmärk oli mõista romade probleemide kitsaskohti, millega saaks Valga vald toetada romade diskrimineerimise vähendamist ja tagada läbi roma laste, romade kogukonnale parem sulandumine Eesti ühiskonda, säilitades enda tavad ja kultuuri.

Lõputöö läbiviija ettepanek oleks uurida romade toimetulekut ja murekohti ka mujal Eesti linnades, kus asuvad suuremad romade kogukonnad, et saaks üldise ülevaate romade kogukondade toimetulekust Eestis. Samuti leiab autor, et lähemalt tasub uurida romade kogukonna enda poolset valmisolekut olla kaasatud ja panustada Eesti ühiskonda.

VIIDATUD ALLIKAD

- Askarzai, W., & Unhelkar, B. (2017). Research Methodologies: An Extensive Overview. *International Journal of Science and Research Methodology*, 6(4), 21–42. https://ijsrm.humanjournals.com/wp-content/uploads/2017/07/3.Dr_-Walied-ASKARZAI-Bhuvan-Unhelkar.pdf
- Beker, K., Antonovska, D., Vlahovih Andrijasevic, M., Jurič, M., & Milošević, T. (2019). *Regional Report on discrimination of roma Woman*. United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Woman. <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2019/10/regional-report-on-discrimination-of-roma-women>
- Bobakova, D., Dankulincova Veselska, Z., Babinska, I., Klein, D., Madarasova Geckova, A., & Cislakova, L (2015). Differences between Roma and non-Roma in how social support from family and friends helps to overcome health care accessibility problems. *International Journal for Equity in Health*, 14(1), Article 37. <https://doi.org/10.1186/s12939-015-0165-z>
- Carrera, S., Vosyliüré, L., Rostas, I., Danova-Roussinova, S., Guerin, J., & Smialowski, S. B. (2019). *Scaling up Roma Inclusion Strategies Truth, reconciliation and justice for addressing antigypsyism*. European Parliament. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608859/IPOL_STU\(2019\)608859_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608859/IPOL_STU(2019)608859_EN.pdf)
- Civitta Eesti AS. (2014). *Roma rahvusest noorte olukord Eesti Vabariigis: Haridus ja töökeskkond*. Tallinna Tehnikaülikool. <https://www.eestiromad.ee/wp-content/uploads/2020/10/uuring-tturoma-noored-2014.pdf>
- Chiriac, B. (2019). Mihail Kogălniceanu's Historial Inquiry into the Question of Roma Slavery in Mid-Nineteenth-Century Romanian Principalities. *Critical Romani Studies*, 2(2), 24–40. <https://doi.org/10.29098/crs.v2i2.64>
- Ciaian, P., & Kancs, D. (2016). Causes of Social and Economic Marginalisation: The Role of Social Mobility Barriers for Roma. *Economics and Econometrics Research*

- Institute Research Paper Series*, (3), 1–46.
https://www.econstor.eu/bitstream/10419/179382/1/EERI_RP_2016_03.pdf
- Cisneros-Kostic, R. M., Macias-Aranda, F., Aiello, E., & Sorde-Marti, T. (2020). Editorial. Special Issue: Roma communities navigating and coping with the current and future effects of the COVID 19 Crisis. *International Journal of Roma Studies*, 2(2), 1–3. <https://doi.org/10.17583/ijrs.2020.6632>
- D´Arcy, K., & Brodie, I. (2015). Roma Children and Young People in Bulgaria: Patterns of risk and Effective Protection to Child Sexual Exploitation. *Social Inclusion*, 3(4), 1–9. <https://doi.org/10.17645/si.v3i4.224>
- De Graaf, P., Rotar Pavlič, D., Zelko, E., Vintges, M., Willems, S., & Hanssens, L. (2016). Primary care for the Roma in Europe: Position paper of the European Forum for Primary Care. *Zdravstveno Varstvo*, 55(3), 218–244, <https://doi.org/10.1515/sjph-2016-0030>
- Erlingsson, C., & Brysiewicz, P. (2017). A hands-on guide to doing Content analysis *African Journal of Emergency Medicine*, 7(3), 93–99. <https://doi.org/10.1016/j.afjem.2017.08.001>
- ESTROM. (s. a.). *Üldised andmed*. <https://www.eestiromad.ee/eesti-romad/uldised-andmed/>
- Eurodiaconia. (2021). *Police Paper Roma Child Poverty and Social Exclusion*. <https://www.eurodiaconia.org/wordpress/wp-content/uploads/2021/05/Policy-Paper-Roma-child-poverty.pdf>
- European Public Health Alliance. (2018). *Closing the life expectancy gap of Roma in Europe: Roma health and early childhood development study*. <https://epha.org/wp-content/uploads/2019/02/closing-the-life-expectancy-gap-of-roma-in-europe-study.pdf>
- European Roma and Travellers Forum. (2016). *Fact Sheet on the Situation of Roma Spain*. https://www.presenciagitana.org/The_situation_of_Roma_in_Spain_06012016.pdf
- European Union Agency for Fundamental rights. (2021). *Roma in 10 European Countries. Main results*. Publications Office of the European Union. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-roma-survey-2021-main-results2_en.pdf

- European Union Agency for Fundamental Rights. (2022). *Roma Survey 2021 – Questionnaire*. Publications Office of the European Union. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-roma-survey-2021-questionnaire_en_0.pdf
- Eurocities. (2017). *Roma inclusion in cities: Mapping of the situation of Roma in cities in Europe*. European Commission. <https://eurocities.eu/latest/eurocities-report-maps-the-situation-of-roma-in-cities-in-europe/>
- Falck, R. (2021). Discrimination against Roma: Evidence from two survey experiments in Norway. *Migration Studies*, 9(3), 360–382. <https://academic.oup.com/migration/article/9/3/360/6017393>
- Font-Porterías, N., Arauna, L., R., Poveda, A., Bianco, E., Rebato, E., Prata, M.J., Calafell, F., Comas, D. (2019). Fine-scale characterization of European Roma genetic components. *PLOS Genetics*, 15(9), Article e1008417. <https://doi.org/10.1371/journal.pgen.1008417>
- Furtună, A.-N. (2020). From Roma Slavery to World War II – Roma Resistance in Romania. In A. Migra-Kruszelnica & J. Dunajeva (Eds.), *Re-thinking Roma Resistance throughout History: Recounting Stories of Strength and Bravery* (pp. 200–219). European Roma Institute for Arts and Culture. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608859/IPOL_STU\(2019\)608859_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608859/IPOL_STU(2019)608859_EN.pdf)
- Gutiérrez-Sánchez, J. D., & Macias-León, A. (2023). Community, Identity, and Mobility of Eastern European Roma: A Systematic Review 2002–2022. *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, 10(4), 159–174. <https://doi.org/10.29333/ejecs/1691>
- Integratsiooni Sihtasutus. (s. a.). *Töö roma kogukondadega*. Kultuuriline mitmekesisus. <https://www.integratsioon.ee/too-roma-kogukonnaga>
- Jaanikese kool. (s. a.). *Avaleht*. <https://jaanikese.edu.ee/et/content/tutvustus>
- Jakoubek, M. (2018). Two Cultural Causes of Roma Criminality: Application of Amoral Familism and Culture of Poverty Concepts to the Situation of Roma-dense Localities in North Bohemia. *Revija za Kriminalistiko in Kriminologijo*, 69(4), 310–319. https://www.policija.si/images/stories/Publications/JCIC/PDF/2018/04/JCIC2018-04_MarekJakoubek_TwoCulturalCausesOfRomaCriminality.pdf

- Karabeškin, L., & Derman, N. (2018). *Eesti romade kuuluvustunne ja osalemine ühiskonnaelus*. Kultuuriministeerium. <https://www.kul.ee/media/323/download>
- Kozubik, M., Filakovska Bobakova, D., Rosinsky, R., Mojtova, M., Tvrdon, M., & van Dijk, J. P. (2020). Social structure in a Roma Settlement : Comparison over Time. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(19), Article 7311. <https://doi.org/10.3390/ijerph17197311>
- Kozubik, M., Kwadrans, Ł., & Michelcikova, L. (2015). Roma Culture in Slovakia: Pedagogical and Social Reflection Research Report. *Studia Edukacyjne*, (35), 405–427. <https://doi.org/10.14746/se.2015.35.22>
- Kultuuriministeerium. (s. a.). *Romade lõimumise nõukoda*. <https://www.kul.ee/kultuuriline-mitmekesisus-ja-loimumine/rahvusvahemused-ja-rahvuskaaslased/romade-loimumise-noukoda>
- Laanpere, L., & Rünne, E. (2018). *Kodanikuühiskonna seirearuanne riikliku romasid puudutava integratsioonistrateegia rakendamise kohta Eestis: Keskendumine strateegia eduka rakendamise struktuurilistele ja horisontaalsetele eeltingimustele*. Eesti Inimõiguste Keskus. <https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/basicpage/3034/rcm-civil-society-monitoring-report-1-estonia-2017-eprint-ee.pdf>
- Laanpere, L., & Rünne, E. (2019). *Kodanikuühiskonna seirearuanne riikliku romasid puudutava integratsioonistrateegia rakendamise kohta Eestis: Probleemkohtade tuvastamine romade lõimumise poliitikas*. Eesti Inimõiguste Keskus. <https://humanrights.ee/app/uploads/2020/03/RCM-Y3-C4-Eesti.pdf>
- Lune, H., & Berg, B. L. (2017). *Qualitative Research Methods for the Social Sciences* (9th ed.). Pearson Education Limited.
- Macías-Aranda, F., & Valls Carol, R. (2023). *European REYN Early Childhood Research Study: Exploring the Status of Young Roma Children and their Families*. International Step by Step Association. https://www.reyn.eu/wp-content/uploads/2023/09/REYN_Early_Childhood_Research_Study-0224.pdf
- Macuga, L. (2016). Roma People – Genetics and Anthropology. *Acta Moorhologica et Anthropologica*, 23, 73–84. <http://www.iempam.bas.bg/journals/acta/acta23/73-84.pdf>

- Martínez-Cruz, B., Mendizabal, I., Harmant, C., de Pablo, R., Ioana, M., Angelicheva, D., Kouvatzi, A., Makukh, H., Netea, M. G., Pamjav, H., Zalan, A., Tournev, L., Marushiakova, E., Popov, V., Bertranpetit, J., Kalavdijeva, L., Quintana-Murci, L., & Comas, D. (2016). Origins, admixture and founder lineage in European Roma. *European Journal of Human Genetics*, 24(6), 937–943. <https://doi.org/10.1038/ejhg.2015.201>
- Milenković, N. (2018). *Nowhere to turn: Gender-based violence against Roma woman*. United Nations Development Programme. <https://www.undp.org/eurasia/publications/nowhere-turn-gender-based-violence-against-roma-women>
- Miranda, D. E., Garcia-Ramirez, M., Balcazar, F. E., & Suarez-Balcazar, Y. A. (2019). Community-Based Participatory Action Research for Roma Health Justice in a Deprived District in Spain. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(19), Article 3722. <https://doi.org/10.3390/ijerph16193722>
- Mirga-Wójtowicz, E., Talewicz, J., & Kołaczek, M. (2022). *Human rights, needs and discrimination – The situation of Roma refugees from Ukraine in Poland*. Central Council of German Sinti and Roma. <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/96575>
- Molnar, L. (2023). The Imperative Need for Criminological Research on the European Roma: A Narrative Review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 24(2), 1016–1031. <https://doi.org/10.1177/15248380211048448>
- Roht-Yilmaz, E. L. (2023). In visibility and the unheard voice of the Roma in Estonia: the depiction of Roma history and culture in museum exhibitions. *Journal of Baltic Studies*, 54(1), 123–143. <https://doi.org/10.1080/01629778.2023.2142623>
- Roma Civil Monitor. (2020, March 23). *Roma civil society: Substandard conditions In Estonia means no running water for some Roma*. Central European University. <https://cps.ceu.edu/article/2020-03-23/roma-civil-society-substandard-conditions-estonia-means-no-running-water-some>
- Roma Women`s Fund Chiricli. (2018). *The Rights of Roma Women in Ukraine*. https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2018/10/publication-the-rights-of-roma-women-in-ukraine_europe

- Ross, A. (2020). *Roma keel Eestis*. ESTROM. <https://www.eestiromad.ee/eestiromad/roma-keel-eestis/>
- Rusnakova, J., Rosinsky, R., Šramkova, M., Verešnikova, M., Samko, M., & Rochovska, A. (2015). Subjective Perception of Coping by Destitute Roma Communities in Slovakia and the Importance of Education as a Strategy of Pulling them Out of Poverty. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 174, 2721–2726. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.01.958>
- Tali, M., Kollom, K., & Velberg, M. L. (2007). *Naised Eesti mustlaskogukondades: uurimuse aruanne*. Tallinna Ülikooli Eesti Humanitaarinstituut, Kodanikeühiskonna Uurimis- ja Arenduskeskus. https://www.eestiromad.ee/wp-content/uploads/2020/10/Naised_Eesti_mustlaskogukondades_uuringuraport.pdf
- Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut. (2013). *Lõimumisvaldkonna sotsiaalsete gruppide uuring: Uuringu lühikokkuvõte ja poliitikasoovitused*. https://www.tlu.ee/sites/default/files/Instituudid/%C3%9CTI/RA SI/2013_1%C3%B5imumisvaldkonna%20sotsiaalsete%20gruppide%20uuring_1%C3%BChikokkuv%C3%B5te%20ja%20poliitikasoovitused.pdf
- Tremlett, A., & McGarry, A. (2013). Challenges facing Researchers on Roma Minorities in contemporary Europe: Notes towards a Research Program. *EMCI Working Paper*, No 62. https://www.files.ethz.ch/isn/159479/Working_Paper_62_Final.pdf
- United Nations Population Fund. (2013). *Child Marriage in Eastern Europe and Central Asia: Regional Overview*. <https://menengage.unfpa.org/en/resources/child-marriage-eastern-europe-and-central-asia-regional-overview>
- UNICEF. (2014). *Realizing the rights of Roma children and women in Bosnia and Herzegovina, the former Yugoslav Republic of Macedonia, and Serbia*. https://www.unicef.org/eca/media/1021/file/report_realizing_the_rights_of_roma_children_and_women.pdf
- Velentza, C. (2020). Early Marriage and Education Drop Out in Roma Communities in Transylvania. *Discrimination*, 2(1), 39–54, <https://doi.org/10.33182/jgs.v2i1.614>
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool. DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/36419>

Lisa 1. Intervjuu kava Valga romadega

1. Sugu (mees, naine, nuu)
2. Millises riigis Te sündisite?
3. Millal Te Eestisse jõudsite?
4. Millal Te Eestisse saabusite? (Roht-Yilmaz, 2023, lk 127).
5. Kuidas olete Eestis enda hinnangul kohanenud?
6. Olete abielus?
7. Kui vanalt Te abiellusite? (Velentza, 2020, lk 52).
8. Millisesse klassi Teie suguvõsa kuulub? (Kozubik *et al.*, 2020, lk 10).
9. Mitu last Teie peres kasvab?
  - 9.1 Kui vanalt Te esimese lapse sünnitasite/kui vanalt saite isaks? (Beker *et al.*, 2019, lk 39).
10. Millised on Teie perekonnas traditsioonid, mis on Teie suguvõsa põlvest põlve säilinud? (Kozubik *et al.*, 2015, lk 411).
11. Millisel elamispinnal Te hetkel elate? (Bobakova *et al.*, lk 1, 8).
12. Kuidas hindate enda pere elamistingimusi?
  - 12.1 Väga hea
  - 12.2 Hea
  - 12.3 Rahuldav
  - 12.4 Väga halbPalun põhjendage enda vastust....
13. Milline on Teie kõrgeim omandatud haridustase? (Eurodiaconia, 2021, lk 10).
  - 13.1 Algharidus
  - 13.2 Põhiharidus
  - 13.3 Keskhariidus
  - 13.4 Kutseharidus
  - 13.5 Omandatud kõrgharidus bakalaureuse tase
  - 13.6 Omandatud kõrgharidus magistriritase
  - 13.7 Omandatud kõrgharidus doktoritase
  - 13.8 Muu

14. Millised on Teie sissetulekuallikad? (Gutiérrez-Sánchez & Macías-León, 2023, lk 167).

- 14.1 Palk, töötan täiskohaga
- 14.2 Palk, töötan osalise koormusega
- 14.3 Palk, teen aegajalt erinevaid tööotsi
- 14.4 Lastetoetus(ed)
- 14.5 Puuduv või osaline töövõimetoetus
- 14.6 Puuetega inimeste toetus
- 14.7 Muu sotsiaaltoetus

15. Milline on Teie netosissetulek?

- 15.1 Vähem kui 1000 eurot kuus
- 15.2 1001–2000
- 15.3 2001–3000
- 15.4 3001–4000
- 15.5 Rohkem kui 5000 eurot kuus

16. Kui piisavad on Teie sissetulekud Teie pere heaks toimetulekuks?

- 16.1 Rohkem kui piisavad
- 16.2 Piisavad
- 16.3 Saame hakkama
- 16.4 Ei ole piisavad
- 16.5 Me ei tule toime
- 16.6 Muu

17. Kui rahul Te olete enda sotsiaalmajandusliku staatusega? (Karabeškin & Derman, 2018, lk 13).

18. Kui turvaliselt Te ennast Eesti riigis tunnete? (D`Arcy & Brodie, 2015, lk 3).

19. Kui tihti tunnete ühiskonnapoolset diskrimineerimist? (European Union Agency For Fundamental Rights, 2022, lk 15).

- 19.1 Väga tihti
- 19.2 Tihti
- 19.3 Aegajalt
- 19.4 Harva
- 19.5 Üldse mitte

20. Millises situatsioonis olete kõike enam diskrimineerimist kogenud?

20.1 Tööd ostides

20.2 Ametiasutustes

20.3 Elamispinna otsimisel

20.4 Muu

21. Palun kirjeldage kuidas diskrimineerimine on väljendunud? Mis on selle olukorra tulemusel juhtunud?

22. Miks koheldakse Teie arvates romasid Eestis halvasti?

23. Mida saab ja tuleb teha, et romade diskrimineerimist vähendada?

Lisa 2. Intervjuu kava sotsiaaltöötajatega

1. Milline on Teie tööstaaž Valga sotsiaalteenistuses?
2. Milline on Teie kokkupuude seni romadega olnud?
3. Millised on romade peamised sissetulekuallikad? (Gutiérrez-Sánchez & Macías-Leon, 2023, lk 167).
4. Milliseks hindate romade toimetulekut Valgas üldiselt?
5. Millised on romade peamised probleemid, millega igapäevaselt kokku puutute?
6. Milline on romade keskmine sissetulek? (Karabeškin & Derman, 2018, lk 13).
7. Mitu romat on hetkel Teie nimistus, kes saavad toimetulekutoetust? (Bobakova et al, lk 1,8).
8. Kui tihti vajavad romad sotsiaalset nõustamist?
9. Kui tihti vajavad romad sotsiaalteenuseid?
10. Mis on peamised põhjused, et romad ei asu tööle/ei leia tööd/ei taha töötada? (Macías-Aranda & Valls Carol, 2023, lk 13).
11. Kui tihti vajavad romad sotsiaalalast nõustamist?
12. Kui tihti vajavad romad sotsiaalteenuseid?
13. Mitu romat Teie nimistus on leidnud töö? (Gutiérrez-Sánchez & Macías-León, 2023, lk 167).
14. Millisel elamispindadel tavaliselt romad elavad?
  - 14.1. Üüripind
  - 14.2. Sotsiaalkorter
  - 14.3. Isiklik elamispind
15. Kas romade peres esineb vägivalda?
16. Kui tihti puutute kokku romade laste koolikohustuse mittetäitmisega?
17. Kuidas suhtuvad romad mitteromadesse?

SUMMARY

THE SOCIAL ADAPTATION OF THE ROMA IN THE CULTURAL SPACE OF ESTONIA IN THE EXAMPLE OF THE CITY OF VALGA

Kätlyn Podiradt

The Roma are associated with a nomadic people, as their lifestyle and culture are characterized by constant movement and change of residence. If we rely on historical sources, then the Roma come from Northern India, from where they moved all over Europe in the 8th century. The Roma have been discriminated against throughout the ages and considered different, and because of this, they were also exterminated at certain times in history. Today, the situation has not changed much for the Roma. It is very difficult for their nation to find a place where they feel completely safe. Based on the sources, it is very difficult for Roma throughout Europe because they do not have opportunities to work, they do not easily find suitable housing, and often Roma live in overcrowded, unsanitary housing. In addition, there are also countries where Roma have problems with access to clean water, and many Roma are at risk of hunger. Many problems start with the low level of education among the Roma, as their customs and rules favour early marriage and childbearing. This, in turn, means that young girls' education is interrupted, as they have to raise children and obey their husbands and their parents.

The research problem of this thesis is the fact that the cultural specificity of today's Roma causes their social exclusion and problems with social coping in European society. The aim of the thesis is to find out how the Roma cope with everyday life in the city of Valga and to make proposals to the Valga Municipal Government based on the research. The research questions of the thesis are: how do professionals from different social areas of Valga evaluate the status and coping of Roma, and how do Roma evaluate their own social coping in the city of Valga?

In the theoretical part of the research, the author provides an overview of the history and culture of Roma. Throughout history, the Roma have been in a nomadic state, and due to their ethnic origin, they have been discriminated against and pushed away. Their culture and customs play an important role in how the Roma cope, which throughout the history has influenced their sense of belonging. Discrimination against Roma in Europe was discussed next. What is the current situation of the Roma living in Europe, and what difficulties do they have to fight daily to integrate into European society while preserving their customs and culture? The author also described the coping of the Roma lives and the problems related to it.

The empirical part of the thesis addressed the social coping of Roma in the city of Valga. A qualitative research method was used to conduct the study, and a semi-structured interview was used as a data collection method. The sample included Roma, who migrated to the city of Valga, and social workers of Valga Municipality. Qualitative content analysis was used to analyze the data, and cross-case or horizontal analysis was used as an analysis technique.

The research results of the thesis show that the coping of the Roma living in Valga is average, but the Roma themselves are not satisfied with their socioeconomic status. Many Roma have their own dwelling, but the living conditions are not good for all. Also, the incomes of the Roma are mostly below 1,000 euros per family. Roma also face discrimination daily, which makes it difficult for them to find a job, go to the store, or contact the authorities.

According to social workers, there are Roma families whose coping is bad, and there can be families living below the subsistence level. Social workers also pointed out in interviews that Roma may also have hidden income and may engage in narcotics, prescription drug sales, and theft. In addition, social workers found that the low level of education and the possibility that the Roma do not want to work could be behind the Roma finding work. Based on the results of the study, the person conducting the study recommends that the Valga Municipality should finance the Roma center and the mentors working there, as it became clear from the discussions with the Roma that the Roma lacks financial resources. The author also found that it is important for the municipality to involve the townspeople in the joint activities of the Roma center so that the citizens of

the city of Valga can get to know the culture and customs of the Roma, through which they will begin to better understand and accept the Roma. Since Roma children go dancing at the Roma center, one suggestion would be to make the hobby groups in the city of Valga independent of the parent's income. If this is not possible, one free hobby group could be provided to the children of Valga City. This gives Roma parents an opportunity to apply for a place for their children in a hobby group, through which Roma children can go to the same hobby group with Estonian-speaking children and also socialize and learn about each other's cultures.

The purpose of the research was fulfilled, and the research questions were answered. According to the Roma, their level of coping is average, but they still feel unsafe because people have prejudices. According to social workers, the coping of some Roma may not be good, and there may be families who live below the subsistence level. Roma in Estonia needs more understanding and opportunities to integrate into Estonian society. It doesn't matter what your nationality, culture, gender, or where you come from, and every person deserves a decent life.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kätlyn Podiradt,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Romade sotsiaalne kohanemine Eesti kultuuriruumi Valga linna näitel“ mille juhendaja on Liina Käär reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kätlyn Podiradt

16.05.2024